

کندوکاوی در ماهیت منظر سالمندگرا

الهام شهبازی^۱، حسنا ورمقانی^{۲*}

- ۱- دانشجوی کارشناسی ارشد معماری منظر، گروه معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، واحد قزوین، دانشگاه آزاد اسلامی، قزوین، ایران
۲- استادیار گروه معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، واحد قزوین، دانشگاه آزاد اسلامی، قزوین، ایران. (نویسنده مسئول)

Investigation of the Elder-tended Landscape's Nature

Elham Shahbazi¹, Hosna Varmaghani^{2*}

- ۱- Landscape Architecture, Department of Architecture, Faculty of Architecture and Urban Planning, Qazvin Branch, Islamic Azad University, Qazvin, Iran
۲- Assistant Professor, Department of Architecture, Faculty of Architecture and Urban Planning, Qazvin Branch, Islamic Azad University, Qazvin, Iran (corresponding author)

E-mail: hosnavarmaghani@yahoo.com: ایمیل نویسنده مسئول

*Corresponding Author: E-mail: hosnavarmaghani@yahoo.com

چکیده

به طور کلی سالمندی همراه با کاهش توانایی های جسمی و ایجاد حس انزوا می باشد. در مواجهه با این تغییرات سالمندان احساس استقلال و ارزشهای خود را از دست می دهند. با توجه به رشد جمعیت سالمندان به ویژه در ایران توجه به نیازهای این گروه در برنامه ریزی، تدوین و طراحی شهری، معماری و معماری منظر امری ضروری است؛ لذا هدف این پژوهش شناخت نیازها و مشکلات سالمندان و به دنبال آن رسیدن به ماهیت و ویژگی های منظر سالمندگرا می باشد؛ منظر که ضمن برطرف کردن نیازهای جسمی و روحی سالمندان در رابطه با منظر، ارتباط آنها با کالبد شهر و سایر گروه های سنی را هم فراهم سازد. در این راستا بررسی ها با مطالعه کیفی به روش تحلیلی توصیفی صورت پذیرفته است. پژوهش حاضر با شناخت نیازها و مشکلات سالمندان، به جستجوی راهبردهای طراحی فضاهای جمعی در راستای استفاده بهتر و کاراتر برای سالمندان می پردازد که از ملزومات و ضرورت های توسعه فضاهای شهری است و نیز به دنبال پاسخ به این سوال است که ماهیت منظر سالمندگرا چیست؟ نتایج این تحقیق نشان می دهد نیازهای سالمند به طور کلی شامل نیازهای عاطفی، معیشتی، تفریحی، اجتماعی و امنیت است. در این راستا ایجاد منظر و محیطی سالمندگرا موجب بهبود تعاملات اجتماعی، احساس سرزندگی، شکوه و ارزش، استقلال فردی و سلامت جسمی و روحی خواهد شد.

واژه های کلیدی

منظر، سالمند، فضای شهری، منظر سالمندگرا.

Abstract

In general, agedness is associated with a decrease in physical ability and a sense of isolation. Faced with these changes, the elders are losing their sense of independence and values. Given the growing population of the elders, especially in Iran, attention to the needs of this group is essential in planning, designing and urban planning, landscape, and landscape architecture. Therefore, the purpose of this study is to identify the needs and problems of the elders and to achieve the nature and characteristics of the elders Landscape. A landscape that, while meeting the physical and mental needs of the elderly in relation to the landscape, also provides a link with the body of the city and other age groups. In this regard, qualitative studies have been done by descriptive analytical method. The present study, identifying the needs and problems of the elders, seeks out strategies for the design of communal spaces for better and more efficient use of the elders, which is one of the essentials and necessities of urban spaces development. It also seeks to answer the question of what is the nature of the elders-tended landscape. The results of this study show that older people's needs generally include emotional, livelihood, recreational, social and security needs. In this regard, creating an elder-tended landscape will improve social interactions, vitality, glory and value, individual independence and physical and mental health.

Keywords: Landscape, Elder, Urban Space, Elder-tended Landscape.

۱- مقدمه

یکی از مسائل عمده جمعیتی در اکثر کشورهای جهان، مسئله سالخوردگی جمعیت و پیامدهای ناشی از آن است. در حال حاضر کشور ایران نیز مرحله انتقال ساختار سنی جمعیت از جوانی به سالخوردگی را تجربه می‌کند. با اینکه جمعیت سالمند سهم کمی از جمعیت کشور را به خود اختصاص داده است؛ اما فزونی سرعت رشد جمعیت سالمند در مقایسه با رشد جمعیت کل کشور و پیش‌بینی افزایش تعداد و سهم سالخوردگان (جمعیت ۶۰ سال و بالاتر) در سال‌های آتی، لزوم برنامه‌ریزی آینده‌نگر برای کنترل مسائل مربوط به این گروه از جمعیت را مورد تأکید قرار می‌دهد.

سالمندان از جمله گروه‌های اجتماعی هستند که به دلیل شرایط سنی و کاهش نسبی فعالیت‌های کاری، عمدتاً از فضاهای شهری برای انجام فعالیت‌های اختیاری و اجتماعی استفاده می‌کنند. فعالیت‌های انتخابی، فعالیت‌هایی هستند که در صورتی که زمان و مکان و بستر محیط اجازه دهد به شکل داوطلبانه صورت می‌گیرد (مانند قدم زدن برای استفاده از هوای پاک و غیره) فعالیت‌های اجتماعی، فعالیت‌هایی هستند که دفعاتاً شکل گرفته و به دنبال حضور مردم در یک مکان و در یک زمان صورت می‌گیرند (مانند گفتگو با دیگران و غیره) (Carmona et al, ۲۰۰۹: ۱۵). شواهد نشان می‌دهد احساس تنهایی، پدیده‌ای گسترده و فراگیر است که ۲۵ تا ۵۰ درصد کل جمعیت بالای ۶۵ سال را بر حسب سن و جنس تحت تأثیر قرار می‌دهد (هروی کریموی و همکاران، ۱۳۸۶). این در شرایطی است که در کشورهای توسعه‌یافته، کسانی که دارای ارتباط قوی‌تر هستند، کمتر دچار رکود ذهنی شده و فعال‌تر زندگی می‌کنند و طول عمر بیشتری دارند. این افراد از نظر جسمی نیز نسبت به افراد منزوی، سالم‌ترند. هگونات، فیلسوف فرانسوی می‌نویسد: انسان در اثر نشستن زیاد از نظر جسمی به تحلیل می‌رود. تماشای تلویزیون، چیزی جز ورزش مغز نیست که آن هم باعث ضعف و تحلیل قوا خواهد شد. انسان به هر میزان با دیگر انسان‌ها کمتر ارتباط برقرار نماید، به همان نسبت بیش‌تر تنها خواهد بود (رفیع‌زاده، ۱۳۸۹). به همین جهت هر کوششی که منجر به رفع احساس تنهایی سالمندان شود، سدی در برابر مشکلات پیچیده افراد سالمند است. در حقیقت افزایش تماس‌های اجتماعی به ارتقاء سلامت روحی و اجتماعی آن‌ها کمک خواهد کرد (Weeks, ۱۹۹۴).

سازمان بهداشت جهانی که مبتکر جنبش شهرهای دوستدار سالمند است، بیان می‌کند که محیط‌های کالبدی مناسب می‌توانند سطح عملکردی افراد سالمند را ارتقاء داده و به بالای آستانه توانایی برسانند (World Health Organization, ۲۰۰۷: ۶).

پارک‌ها به عنوان عمده‌ترین فضای سبز شهری نقش بسیار مهمی در زندگی اجتماعی و مراودات فرهنگی شهروندان دارند. پارک به عنوان محصول ساختار اجتماعی جامعه و بازنمودهای فیزیکی ایده‌ها و ذهنیات فلسفی معاصر، فراتر از قطعات چمن‌کاری یا درختکاری شده است؛ به طوری که نحوه ارتباط سه‌گانه جهان فرهنگی بناها، بیان‌های متنوع هنری و مکان‌های طبیعی فرایند زیست‌محیطی را انعکاس می‌دهند. بنابراین پارک، بازنمودی از ایده‌آل ما نسبت به جهان پیرامون است (Power, ۲۰۰۶: ۲۱).

اگر پذیرفته شود که به تبع واقعیت بازنشستگی، پایان دوران اشتغال و فشار ناشی از شهرنشینی و فناوری، احساس تنهایی و طردشدگی افراد سالمند بیش‌تر می‌شود؛ در آن صورت، از راه‌های کاهش این مشکلات، می‌توان به افزایش میزان تعاملات اجتماعی و فرهنگی در عرصه فضاهای گذران اوقات فراغت اشاره نمود. قدم زدن، بازی کردن، ورزش نمودن، دوچرخه سواری، بازدید از نواحی زیبا و دلپذیر، نشستن در فضاهای عمومی، گپ زدن، نظاره کردن، همه و همه از راه‌های غلبه بر مشکلات ناشی از پیری و تقویت روحیه و انبساط روحی و فکری است. به طور مشخص، بوستان‌ها رایج‌ترین فضای گذران فراغت در شهر هستند؛ فضای چند منظوره‌ای که استفاده از آن‌ها برای شهروندان آزاد است و از نظر اجتماعی و اقتصادی هیچ ونه محدودیتی برای بهره‌برداری وجود ندارد. بوستان‌ها به صورت شبکه زنجیره‌ای در مقیاس‌های گوناگون طراحی می‌وند. فضاهایی چون پارک‌های شهری، جنگلی، کودک، محله و ناحیه، گونه‌ای از این تقسیم‌بندی است.

طراحی پارک‌ها و فضاهای سبز بر پایه شفابخشی و تندرستی، ایده بسیار مناسبی برای کاربرانی چون سالمندان است. محیط‌های شفابخش اصطلاحاً به محیط‌هایی (کالبدی و غیر کالبدی) اطلاق می‌شود که به روند بهبود و درمان بیمار کمک می‌کنند؛ به دیگر سخن، شفا و التیام در نقطه مقابل درمان است. زیرا شفا، مفهومی معنوی و روانی است. از آن‌جا که ادراک نیز با روان در ارتباط است؛ از همین روی، رابطه‌ای میان محیط فیزیکی و روند التیام هست و تمایل به طراحی چنین محیط‌هایی رو به افزایش است.

این پژوهش با شناخت نیازها و مشکلات سالمندان، به جستجوی راهبردهای طراحی فضاهای جمعی در راستای استفاده بهتر و کارا تر برای سالمندان می‌پردازد که از ملزومات و ضرورت‌های توسعه فضاهای شهری است. هم‌چنین به دنبال پاسخ به این سوال است که ماهیت منظر سالمندگرا چه می‌باشد؟

۲- پیشینه تحقیق

پایان‌نامه Karin krag sig peschardt دانشجوی دکتری دانشگاه کپنهاگ با عنوان «نقش مناظر معماری در ارتقای سلامت مینی- پارک‌ها»، به مطالعه تحقیقات انجام شده در حوزه زمین‌شناسی و مدیریت منابع طبیعی و هم‌چنین تأثیر معماری بر آن‌ها و چشم‌اندازهای آن می‌پردازد. با توجه به تراکم جمعیت و صنعتی شدن شهرها از جمله شهر کپنهاگ و کمبود فضاهای سبز و ماشینی شدن زندگی، انسان‌ها بخصوص سالمندان در معرض بیماری‌های روحی و جسمی قرار گرفته‌اند. اکثر آن‌ها با بازنشسته شدن، اوقات خود را در خانه بدون فعالیت سپری می‌کنند و این عدم فعالیت، موجب بیماری‌هایی از قبیل چاقی، دیابت، پوکی استخوان و بیماری‌های روحی مانند افسردگی و خستگی ذهنی می‌شوند. ایجاد فضاهای سبز و پارک‌ها، تأثیر مثبتی بر این نوع شیوه زندگی دارد. تحقیقات نشان می‌دهند وجود پارک‌های درمانی و مخصوص سالمندان با خدمات ویژه درمانی و سرگرمی مرتبط با سن و شرایط سالمندان، در ارتقای سلامتی آن‌ها تأثیر بسزایی دارد (Karin Krag sig Peschardt, May ۲۰۱۴).

پورجعفر و همکاران در مقاله‌ای با عنوان «ارائه انگاره‌های محیطی مؤثر بر شکل‌گیری فضاهای عمومی مشوق سالمندی موفق با تأکید بر ترجیحات سالمندان شهر شیراز»، به ارائه انگاره‌های محیطی می‌پردازند که بر میزان حضور و مشارکت سالمندان در فضاهای عمومی شهری تأثیر داشته، متضمن دستیابی به الگوی سالمندی موفق در فضاهای عمومی شهری است. با توجه به یافته‌های این پژوهش، به نظر می‌رسد شناخت و درک نیازهای مختلف سالمندان و تلاش در جهت پاسخگویی به این نیازها و احترام به ترجیحات آن‌ها در طراحی و بهسازی فضاهای عمومی شهری، می‌تواند در زندگی خوب سالمندی و بهبود کیفیت و امید به زندگی آن‌ها و دستیابی به اهداف سالمندی موفق، مؤثر باشد (پورجعفر و همکاران، ۱۳۸۹).

فواد فیضی در پایان‌نامه خود با عنوان «طراحی پارک سالمندان با رویکرد ترغیب فعالیت اشتراکی در سنین پیری (پارک ژوانگه (میعادگاه) سندنجد)» می‌نویسد سالمندان به دلیل موقعیت سنی و اجتماعی و برخورداری از فراغت بیشتر و به خصوص نیازمندی به انجام فعالیت‌های جسمانی منظم و مداوم مثل پیاده‌روی و نرمش، زمان بیشتری از اوقات خود را بیرون از خانه در فضاهای باز و پارک‌ها سپری می‌نمایند. فضاهای سبز شهری به عنوان محیط‌های سالم و پاک موجود در شهرها، نقش مهمی در ایجاد مراکز تفریحی و استراحتی ایفا می‌کنند. همواره سالمندان رجوع به این‌گونه فضاهای شهری را برای گریز از محیط زندگی بسته و آپارتمانی، فرصت مناسبی برای دیدار دوستان و شنیدن صدای آب و پرندگان و تنفس در محیطی به دور از آلودگی را در برنامه‌های روزانه خود جای می‌دهند که این امر به وضوح قابل مشاهده است (فیضی، ۱۳۸۹). فاضلی و منصورکیایی در مقاله با عنوان «طراحی فضاهای شهری و پارک سالمندان و بررسی نقش آن‌ها در ارتقاء سلامت روانی سالمندان»، از جمله اهداف سالمندان از مراجعه به پارک‌های شهری را انجام فعالیت‌های سبک ورزشی مانند پیاده‌روی

و ورزش صبحگاهی، دیدار دوستان و گفتگو با آنان و برقراری ارتباط با دیگر افراد جامعه می‌دانند. در طراحی فضاهای شهری و پارک توصیه شده است که فواصل و طول مسیرهای دسترسی از حالت عادی کمتر باشد و هیچ‌گونه بلندی یا مانعی در مسیر حرکت افراد سالمند قرار نداشته باشد. سعی شود تا جای ممکن از مسیرهای شیبدار کم‌تر استفاده شود و در صورتی که مجبور به استفاده از مسیرهای شیبدار هستیم حتی‌الامکان از نرده در کنار مسیرها برای دستگیری افراد سالمند استفاده شود. بهتر است فضاهای خاصی برای ورزش‌های سبک و نرمش برای سالمندان در نظر گرفته شود. همچنین طراحی فضاهایی برای تجمع سالمندان و گفتگو با یکدیگر در خارج از مسیرهای تردد می‌تواند بسیار مناسب باشد (فاضلی و منصورکیایی، ۱۳۹۲).

لاهیجانیان و شیعه بیگی در مقاله با عنوان «رویکردی تحلیلی به طراحی و مدیریت پارک‌های شهری و رابطه آن با سلامت شهروندان»، نحوه مدیریت پارک ۸ شهریور در شهر سمنان را با توجه به اهمیت فضاهای سبز شهری در ارتقاء سلامت شهروندان، مورد بررسی قرار داده‌اند. محتوای تحقیق شامل: ۱- بررسی ارتقاء کمی و کیفی توسعه انسانی در ابعاد روحی و جسمی به منظور ایفای نقش شهروندان ۲- بررسی فضای سبز پارک به منظور ارتقاء کیفیت زیست محیطی شهری در جهت سلامت شهروندان. ۳- بررسی ساختاری فضای پارک در رابطه با انجام فعالیت‌های تفریحی، فراغتی، ورزشی و چگونگی پاسخگویی پارک به شهروندان بوده است (لاهیجانیان و شیعه بیگی، ۱۳۸۹).

هانیه جاودانی در پایان‌نامه خود با عنوان «طراحی باغ‌سرای شفاعت با رویکرد بهبود سلامت روحی سالمندان» بر آن بوده است تا با طراحی خانه سالمندان با استفاده از اصول و ویژگی‌های باغ‌های شفاعت، به کاهش تنش و استرس و افزایش آرامش در آن‌ها کمک نماید. مهم‌ترین بخش گزارش، مربوط به رهنمودهای طراحی با شناخت ویژگی‌های جسمی- روانی سالمندان است که با توجه به باغ‌های شفاعت و تأثیر آن‌ها بر بهبود سلامت روحی است. نتایج این پژوهش حاکی از آن است که با استفاده از عناصر و فاکتورهای باغ‌های شفاعت هم‌چون تقویت حواس پنجگانه با استفاده از گیاهان دارویی، فراهم آوردن تنوعی از اشکال، بافت‌ها، جاذبه‌های فصلی و رنگ می‌توان موجب فراهم آمدن محیطی مطلوب و خوشایند برای ایجاد تأثیرات توان‌بخشی و بهبود سلامت روحی سالمندان شد (جاودانی، ۱۳۹۵).

۳- روش تحقیق

در این تحقیق، از روش توصیفی- تحلیلی بهره گرفته خواهد شد؛ چرا که هدف از انجام این پژوهش، توصیف عینی، واقعی و منظم خصوصیات یک موضوع (منظر سالمندگرا) است. در این تحقیق، سعی بر آن است که روابط بین متغیرهای مورد مطالعه، بررسی و شناسایی گردد.

۴- چارچوب نظری

۴-۱- منظر

منظر از ریشه نظر است که نظر در فرهنگ دهخدا به معنای «نگریستن در چیزی به تأمل، نگریستن، مترقب حضور چیزی شدن، بینش، فکر و رأی» آمده است؛ با این توضیح که نظر در اصطلاح منطق، همان فکر است (دهخدا، ۱۳۹۰). معانی مترتب بر منظر عبارتند از: جای نگریستن (جدا از خوشایندی یا بدنمایی)، نظرگاه، جای نظر، دیدگاه، آن‌جا که چشم به آن افتد از روی، دریچه و یا جای بلند و مرتفعی که از آن‌جا اطراف را می‌نگرند (همان).

۴-۲- چشم انداز

هر دیدی از جهان را می‌توان به عنوان چشم‌انداز تشریح کرد. واژه لاتین Landscape در انگلیسی قدیم از اضافه کردن پسوند Scape به اسم Land ساخته شد و یک اسم مشخص (زمین) مبدل به اسمی تجریدی گردید. در قرن هفدهم از زبان هلندی وارد انگلیسی شد. بدین ترتیب چشم‌انداز به معنای دید یا منظر ایده‌آل از سرزمین مورد استفاده قرار گرفت. در قرن هجدهم طراحان، واژه چشم‌انداز را برای تفهیم فضایی ایده‌آل و منتج از طرح به کار بردند. در انگلیسی نو نقاشان چشم‌انداز را برای دیدی از زمین و نه خود زمین بکار بردند و جغرافی‌دانان قرن ۱۹ آن را برای تشریح نقطه انتهای تکامل توپولوژیک وارد واژه‌های خود کردند. از جنبه کالبدی، چشم‌انداز را موقعیت جغرافیایی اشخاص و از جنبه روانشناسی، آن را ساختارهای ذهنی می‌دانند که از طریق آن‌ها، اطلاعات حسی تفسیر شده و از بعد عقلانی، به معنای دید خاص از جهان به کار برده می‌شود (ترنر، ۱۳۹۰).

۳-۴- تفاوت منظر و چشم‌انداز

بین چشم‌اندازها با منظر که ناظر در آن مشارکت فعال دارد (مناظر مشارکتی)، تمایزاتی وجود دارد. در مناظر زندگی روزمره که از نوع مشارکتی است، پیوند با محیط برقرار می‌گردد (بل، ۱۳۸۲). در واقع منظر، تنها یک چشم‌انداز نیست؛ منظر تبلور افکار و اعمال و ساکنان در محل است؛ نه یک چیز مجرد و یا صرفاً یک چشم‌انداز و این شناخت منظر به عنوان طیفی از معانی است. چنانچه منظر را تنها چشم‌انداز در نظر بگیریم، در این صورت ظاهر آن را به قیمت سکونت‌پذیری آن ترجیح داده و این خطر را پذیرفته‌ایم که منظر را تا حد دکوراسیون یا تزئین، پایین آوریم و اهمیت آن را به جز آن چه دیده می‌شود، ندانسته و زمینه عمیق و پنهان آن را نادیده بگیریم. این که بعضی مناظر را طبیعی، مصنوعی یا فرهنگی بنامیم، این حقیقت را که مناظرها هرگز کاملاً این یا آن نیستند را انکار می‌نماید (اسپیرن، ۱۳۸۴).

۴-۴- شناخت منظر

حرفه طراحی منظر از صدها سال پیش، مناظری را هوشیارانه طراحی و نظم داده است. ابتدایی‌ترین آن، مناظر مربوط به اماکن مذهبی، معابر و فضاهای برگزاری آئین‌هاست که قدرت معنوی و مادی را یکجا به نمایش می‌گذارند. واحدهای آبیاری شده انسان-ساخت‌ها (باغ‌ها)، فرم‌های ایده‌آلی از طبیعت بود که در هزاره سوم قبل از میلاد در بین‌النهرین و ایران، قرن شانزدهم در هندوستان و قرون ۱۷ و ۱۸ در ورسای که قدرت انسان بر طبیعت را منعکس می‌کرد. در انگلستان هم سبکی از منظره پایه آن بود. با توسعه شهرنشینی در انگلستان و قسمتهایی از آمریکای شمالی و اروپا، طراحی باغ و پارک جهت طبقات اجتماعی عام مطرح شد. فردریک المستد و کالورت واکس سبک طبیعت‌گرایانه انگلیسی را در قرن ۱۹ وارد آمریکا کردند و توسعه‌های شهری و محلی، زمینه دیگری از کار طراحان منظر شد که نقشی مکمل در ارتقا کیفیت زندگی شهری را بر عهده گرفتند. در نگرش‌های جدید که ماهیتی میان‌رشته‌ای گرفته و در رویکردی جامع و کل‌نگر از طریق رعایت خصوصیات و حساسیت منظر و ظرفیت برد محیط، راه حصول تعادل بین زیبایی، کارایی و هویت محیط را هموار می‌نماید (بل، ۱۳۸۲).

۵-۴- عرصه عمومی شهر

واژه عمومی باید در مقابل واژه خصوصی، فهمیده و درک شود و به عبارت وسیع‌تر، زندگی عمومی تقریباً با زمینه‌های اجتماعی جهانی درگیر است؛ برخلاف زندگی خصوصی که خودمانی، خانوادگی، حفاظت‌شده و کنترل‌شده توسط فرد است و فقط با خانواده و دوستان سهیم است (لنگ، ۱۳۸۶).

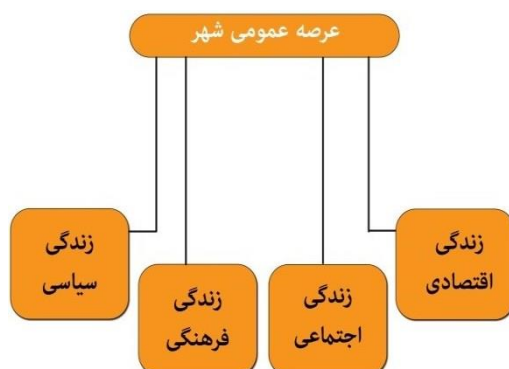

از نظر جان لنگ، حوزه عمومی از دو جزء تشکیل می‌شود: بخش اول با عناصر عمومی محیط کالبدی (مصنوعی و طبیعی) که رفتارها درون آن روی می‌دهند، ارتباط دارد و قسمت دوم، چگونگی تصمیم‌گیری‌های جمعی توسط دولت یا در چارچوب‌ساز و کار بازار را آن‌گونه که قانون اساسی هر کشور تعریف کرده، مشخص می‌کند (لنگ، ۱۳۸۶).

فضای شهری به عنوان عرصه تجمع انسان‌ها، فعالیت‌ها و رفتارها و در یک کلام، رویدادهای مختلف عمل می‌نماید. رویدادهایی که در گذشته حادث شده و در خاطرات جمعی و فردی ثبت می‌شوند، وقایعی که در حال حاضر در زندگی روزمره شهروند نقش ایفا کرده و هم‌چنین امیال و توقعاتی که از آن مکان برای بهبود زندگی جمعی‌اش تصور می‌کند. آن‌چه در دانش طراحی شهری برای عرصه‌های عمومی ارزش است، نقش اجتماعی و تعاملی است که این فضا در زندگی شهروندان ایفا می‌نماید. بررسی تاریخی شهرهای مغرب زمین نیز شاهدهی بر این ادعاست. شهروند اروپایی از دوران یونان باستان تا قرن بیستم، مهم‌ترین و مردمی‌ترین رویدادهای خود را در میدان برگزار می‌کرد (پاکزاد، ۱۳۸۳).

عرصه عمومی بعنوان مکان‌ها و محیط‌های زندگی اجتماعی تعریف و شناخته شده و شامل بعضی مفاهیم از فضاهای عمومی است. این حوزه به عنوان میدانی برای زندگی سیاسی (تظاهرات سیاسی و گردهمایی) و به عنوان زمینه‌ای مشترک و خنثی برای زندگی فرهنگی (دلایلی که مردم را به عرصه‌های عمومی می‌کشاند)، نشان‌دهنده ابعاد مختلف زندگی و بالاخص زندگی شهری است (لنگ، ۱۳۸۶).

عرصه عمومی به عنوان بستر مشترکی که مردم فعالیت‌های کارکردی و مراسمی را که پیونددهنده اعضای جامعه است، در آن انجام می‌دهند، چه روزمرگی‌های معمولی باشد و چه جشنواره‌های دوره‌ای. صحنه‌ای است که بر روی آن نمایش زندگی جمعی، در معرض دید قرار می‌گیرد. عرصه عمومی شهر، عرصه‌های مختلف زندگی جمعی و مباحث روزمره را بیان نموده و در ضمن بر آن‌ها تأثیر می‌گذارد (همان).

شکل ۱: عرصه‌های مختلف زندگی جمعی (مأخذ: نگارندگان: ۱۳۹۷)

۴-۶- زندگی روزمره و منظر شهری

واقعیت تمام عیار زندگی هر انسانی، زندگی روزمره اوست. تنش «آگاهی» در زندگی روزمره، در بالاترین حد است؛ یعنی زندگانی روزمره به سنگین‌ترین، فشارآورترین و شدیدترین نحو، خود را بر آگاهی تحمیل می‌نماید. انسان، واقعیت زندگی روزمره را به عنوان واقعیتی نظم‌یافته ادراک می‌کند (برگر و لوکمان، ۱۳۸۷).

منظر شهر که از زندگی روزمره سرچشمه می‌گیرد، وابسته به ارزش‌ها و هنجارهای زندگی روزمره‌ای است که فرد در آن قرار دارد. منظر شهر در زندگی روزمره به واقعیتی اشاره می‌کند که فرد، آن را در هوشیاری کامل از راه تجربه در می‌یابد، واقعیتی که تحت تأثیر محرک عملی قرار دارد. نظاره روزمره، از آن‌جا که از نیازها، مایه و جهت می‌گیرد، تا آن‌جا چیزی را

می‌بیند و بر آن خیره می‌شود که نیازها و خواست‌های انسان، آن را جهت می‌دهد، این ادراک نیاز-محور، بر آن چه انسان نظاره می‌کند، اثر خواهد گذاشت.

برخورد روزمره افراد با محیط پیرامون، بر حسب نوع نیاز و نگرشی که به آن وجود دارد، در یکی از توان‌های وجودی، در یک نمود از هستی، در ذیل یک نام، برای آن‌ها پدیدار شده و از دیگر توان‌ها بی‌خبر می‌گذارد. بنابراین می‌توان گفت ادراک همواره، ادراک برای یک هدف است. این نمود مشخص در ادبیات پدیدارشناسی هایدیگر، «هستی دم دستی اشیاء» نامیده می‌شود، که موجب پنهان ماندن «هستی فرادستی اشیاء» خواهد شد (آشوری، ۱۳۷۸). منظر شهری، حاصل ارتباط انسان با شهر در متن زندگی روزمره است. انسان در زندگی روزمره، برای رفع نیاز، با یک مقصود معلوم با بستر شهر مواجه است. در اثر این مقصود و با توجه به بستر کارکردی و کالبدی شهر و نیز معنای نهفته در آن، منظر شهر شکل می‌گیرد. با توجه به این ارتباط می‌توان به تفکیکی کاربردی‌تر برای باز کردن این مواجهه رسید؛ با طرح سوال ذیل، سعی در باز کردن مسئله خواهیم داشت:

چه عواملی موجب ادراک منظر شهری توسط انسان در فضاهای شهری خواهد شد؟

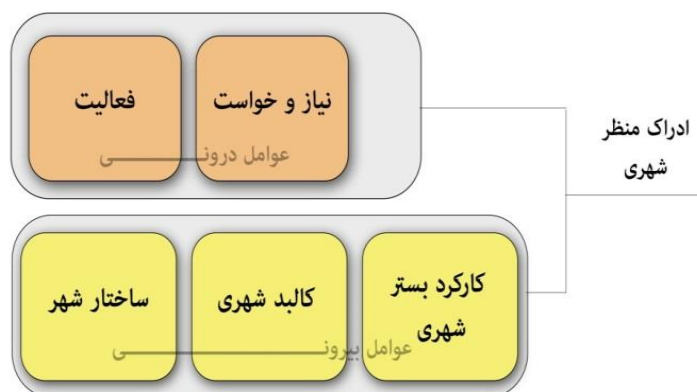
در این رابطه، دو عامل کلی و سه دسته قابل تقسیم‌بندی است:

- عوامل درونی: نیاز و خواست، فعالیت (ادراک برای ...)

- عوامل بیرونی: ساختار، کالبد و کارکرد بستر شهری (ادراک از ...)

ادراک شهر که در زندگی عملی در شهر رخ می‌دهد، متوجه نیاز انسان‌هاست، این ادراک که لایه درگیری شناخت انسان‌ها با عوامل بیرونی بستر شهر است، تشکیل‌دهنده منظر خواهد بود. بنابراین دو لایه آخر را می‌توان منظر شهر دانست؛ محل برخورد شهر (عوامل بیرونی - کارکرد، کالبد و معنای نهفته با شهر) با ادراک انسان‌ها.

منظر شهری، دانش شناخت مفهوم شهر نزد شهروندانی است که در جریان زندگی روزمره در آن محیط زیسته‌اند و با ادراک در عمل هر روزه، منظر شهر را شکل داده‌اند. اگرچه منظر شهر، بر اساس اصالت بعد معنایی شهر پدید آمده؛ اما کارکردها و کالبد شهر، ابزار کنترل و هدایت منظر شهر است. بنابراین عوامل بیرونی، چون کالبد و کارکرد منظر شهر در شکل‌گیری معنای منظر شهر دخالت دارد. همچنان‌که نقش انسان نیز تنها انسان آزاد برای ادراک نیست، بلکه حضور فرادستان یا همان ساختار با سیستم را نیز باید در شکل‌گیری ابعاد ذهنی و عینی منظر شهری دخالت داد.

شکل ۲: عوامل مؤثر بر ادراک منظر شهری (مأخذ: نگارندگان: ۱۳۹۷)

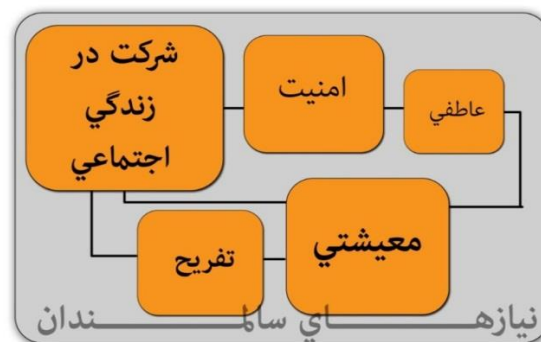

آنچه امروزه به عنوان سالمندی یا پیری شناخته می‌شود، ساخته و پرداخته دوره معاصر نیست؛ به این معنا که در گذشته، تعریف سالمندی بر مبنای سن مطلق نبود؛ بلکه عواملی مانند تغییر شکل ظاهری و توانایی جسمانی که لزوماً سن خاصی را مینا قرار نمی‌داد، معیار سالمندی شناخته می‌شد ولی امروز برای سالمندی تعریف مشخص سنی وجود دارد که در آن، اکثر مردم، از کار بازنشسته می‌شوند و از انواع خاصی از مزایای رفاهی مانند حقوق بازنشستگی برخوردار می‌گردند (گیدنز ۱۳۷۶: ۶۵۳).

۵- یافته‌های تحقیق

۵-۱- نیازهای ویژه سالمندان

به طور کلی نیازهای سالمندان را در گروه‌هایی به شرح ذیل می‌توان تقسیم‌بندی کرد:

شکل ۳: نیازهای سالمندان (مأخذ: نگارندگان: ۱۳۹۷)

۵-۲- نیاز به شرکت در زندگی اجتماعی

افسردگی، عمدتاً در میان سالمندانی وجود دارد که تنها زندگی می‌کنند و علاوه بر آن دچار ناراحتی‌های جسمانی نیز هستند. سالمندانی که علیرغم سن بالا در فعالیت‌های اجتماعی حضور دارند و از روابط اجتماعی نسبتاً خوبی برخوردارند، کمتر به بیماری‌های مختلف به ویژه بیماری‌های روانی دچار می‌شوند. سالمندان از احساس بطالت، بیکاری و برکنار ماندن از زندگی اجتماعی رنج می‌برند. برای رفع این احساسات باید برنامه‌های جمعی برای سالمندان در نظر گرفت، مثلاً سالمندان باهم به مطالعه روزنامه و مجله بپردازند، به گردش‌ها و سفرهای کوتاه دسته‌جمعی بروند و مورد مشورت قرار گیرند.

۵-۳- فعالیت‌های ضروری سالمند- تحت همه شرایط

فعالیت‌های ضروری، آن‌هایی هستند که حالتی کمابیش اجباری دارند، فعالیت‌هایی که سالمند به درجات مختلف ناگزیر به شرکت جستن در آن‌هاست. فعالیت‌های روزانه به این گروه تعلق دارند؛ این دسته شامل اکثر فعالیت‌های وابسته به پیاده‌روی است (کرومونا و تیزدل، ۱۳۸۹). فعالیت‌هایی چون پیاده روی به منظور مراجعه به پزشک و مشاور، خرید، جابه‌جایی و... است.

۵-۴- فعالیت‌های اختیاری سالمند- تنها تحت شرایط مطلوب

فعالیت‌های انتخابی، زمانی صورت می‌پذیرند که تمایل به انجام آن وجود داشته باشد و زمان و مکان نیز فراهم‌آور زمینه‌ای مساعد باشند. از این دست فعالیت‌ها می‌توان به مواردی چون پیاده‌روی برای استنشاق هوای تازه، تماشای جنب و جوش زندگی یا نشستن و لذت بردن از آفتاب اشاره کرد (کرومونا، تیزدل، ۱۳۸۹).

نتایج تحقیق عشقی و همکاران (۲۰۱۱) نشان می‌دهد تنها ۱۳/۷ درصد از سالمندان در فعالیت بدنی شرکت می‌کنند. متفکر و همکاران (۲۰۰۷) در پژوهشی بر روی سالمندان ایرانی، نشان دادند که ۶۸ درصد افراد بالای ۶۰ سال در طول هفته، در هیچ نوع فعالیت جسمانی شرکت نمی‌کنند. مشکلات زیادی برای تشویق و ترغیب سالمندانی که فقر حرکتی دارند در سرتاسر زندگیشان وجود دارد (ندری و همکاران، ۱۳۹۵: ۶۸).

۵-۵- تقویت ارتباط سالمند با سایر گروه‌های سنی

زبان‌های فاصله نسل‌ها، تنها به سالمندان محدود نشده، بلکه ضمن محروم کردن جوانان و کودکان از منابع غنی پرورشی، پیوستگی تاریخی و فرهنگی آن‌ها را سست نموده، درک آنان را از سالمندان و نیازهایشان کاهش داده و موجب توسعه روابط نامناسب میان جوان‌ترها و سالمندان شده است. لذا ضروری است تا برنامه‌هایی برای بهبود نگرش نسبت به سالمندان به ویژه در مؤسسات آموزشی به اجرا گذاشته شود.

این برنامه‌ها می‌توانند به نزدیک شدن، رشد، حمایت و مراقبت متقابل جوانان و سالمندان کمک کنند. این اعتقاد وجود دارد که ارتباط جوانان و سالمندان، باعث افزایش عزت نفس و رضایتمندی از زندگی، کاهش تنهایی و بهبود افسردگی در سالمندان و رشد و تکامل شخصیتی و تقویت نظام آموزشی جوانان و نگرش مثبت آن‌ها به سالمندان خواهد شد. با وجود این، بیش‌تر برنامه‌های ارتباط با سالمند، بر روی دانش‌آموزان مدارس ابتدایی اجرا شده و مطالعات محدودی در ارتباط با کاربرد این برنامه‌ها در سنین بالاتر وجود دارد که نتایج آن‌ها نیز متناقض بوده است. به عنوان مثال، در یک مطالعه گزارش شده است که ارتباطات نوجوانان و سالمندان می‌تواند تجارب مثبتی را برای نوجوانان در پی داشته باشد؛ اما مطالعه دیگری نشان داده که این برنامه‌ها می‌تواند بر نگرش نوجوانان و جوانان به سالمندی تأثیر منفی بگذارد. گزارشات نشان می‌دهد برنامه‌هایی مانند حضور سالمندان در کلاس‌های درس و یا همکاری افراد سالمند و با تجربه در پروژه‌های مختلف آموزشی با جوانان، بازدید از خانه‌های سالمندان و ارتباط با افراد سالمند منجر به تغییر نگرش افراد به سالمندی شده است (حاج باقری و قصابی، ۱۳۹۳: ۱۹۰).

۵-۶- فواید بیرون رفتن و استفاده از فضاهای شهری برای سالمندان

نتایج مطالعات جامع در استرالیا و ایالات متحده نشان داد که کیفیت محیط شهری و محله به ویژه واحدهای همسایگی تأثیر بسزایی در سلامت سالمندان دارد؛ زیرا فرصت‌هایی فراهم می‌نماید که آن‌ها فعال باشند و یا ارتباط بیشتری با طبیعت داشته باشند و این فعالیت باعث افزایش احساس سعاد و رضایت روحی آنان نیز می‌گردد که در ذیل به برخی از مهم‌ترین دلایل آن اشاره شده است:

جدول ۱: فواید بیرون رفتن و استفاده از فضاهای شهری برای سالمندان (مأخذ: نگارندگان: ۱۳۹۷)

ردیف	مؤلفه	شرح
۱	آزادی و استقلال	حتی اگر فقط برای لحظاتی که بیرون از منزل هستند و برای عده زیادی از سالمندان، این تنها زمانی است که آن‌ها احساس می‌کنند واقعاً کنترل زندگی خود را دارا هستند و در حالی که آن‌ها تعداد زیادی از توانایی‌هایشان را از دست داده‌اند، می‌توانند انتخاب کنند که به کجا بروند و سفرهای خود را با موفقیت از ابتدا تا انتها مدیریت کنند.
۲	شکوه و احساس ارزش	افراد سالخورده در مصاحبه‌های خود بیان داشتند که چقدر برایشان مهم است قادر باشند کارهای مفید انجام دهند؛ حتی اگر آن کارها به کوچکی کارهایی مثل خرید یک روزنامه یا

بیرون بردن کودکان باشد. در واقع فرآیند سالخوردگی می‌تواند تجربه‌ای تحقیرکننده و تنزل‌آور باشد که در آن، فرد احساس ارزش و عزت و اعتبار خود را از دست دهد و بیرون رفتن و حضور در خیابان‌ها و انجام وظایف ساده در برداشتن گامی برای به دست آوردن دوباره ارزش به افراد سالخورده کمک می‌کند.		
تعداد زیادی از افراد سالخورده تمایل دارند برای ورزش و پیاده‌روی بیرون بروند. به ویژه آن‌ها پیاده‌روی به صورت گروهی را ترجیح می‌دهند. این پیاده‌روی‌ها معمولاً بیش از دو ساعت به طول نمی‌انجامد. به طور قطع، هوای تازه و ورزش، تأثیر بسیاری بر افزایش سلامتی جسم و روح آن‌ها دارد (تقوایی و پورجعفر، ۱۳۸۵).	هوای تازه و ورزش (سلامت فیزیکی)	۳
ملاقات‌ها و دیدار دیگر سالمندان و گفتگو برای آنان جذاب است و این، تنها سفرهای برنامه‌ریزی شده برای دیدن دوستان و خانواده را شامل نمی‌شود و تعاملات غیررسمی با همسایه‌ها در خیابان یا با مغازه‌داران و دیگر مردمی که در پارک‌ها و فضاهای باز هستند را هم شامل می‌شود. تماس یا برخورد می‌تواند یک گفتگو، احوالپرسی و یا فقط یک لبخند باشد. اما این می‌تواند تغییر عمده‌ای در مردم ایجاد کند. به ویژه برای کسانی که درونگرا هستند، موجب ارتباط بیش‌تر آنان با دنیای بیرون می‌شود و این تعاملات اجتماعی، لازمه سعادت عمومی بوده و بخش محوری از کیفیت زندگی مردم است.	تعاملات اجتماعی	۴

۵-۷- رابطه سالمندان با فضای اجتماعی و کالبدی شهر

از دیدگاه برنامه‌ریزی شهری، آشفتگی و بستر فیزیکی نامناسب فضای شهر امروزی در کشور، یکی از مسائل اصلی در زندگی اجتماعی سالمندان به شمار می‌آید. ایجاد فضای شهری دوستدار سالمندان مزایایی نظیر تعاملات اجتماعی با دوستان، احساس شکوه و ارزش، استقلال فردی، ورزش و سلامت فیزیکی و احساس آزادی به همراه خواهد داشت. درحالی که ابقاء شرایط موجود، احساس ترس و وحشت‌زدگی، جدافتادگی اجتماعی، افسردگی‌های مزمن، ناتوانی زودرس و در نتیجه کوتاه شدن عمر را به دنبال خواهد داشت. لذا مناسب‌سازی فضاهای شهری که سالمندان به حضور در آن نیازمند بوده و هم اکنون با مشکلاتی در آن مواجه‌اند، اولویت اصلی مناسب‌سازی شهری قلمداد می‌گردد.

خیابان، اصلی‌ترین فضا با کارکردهای مختلف و اولین فضایی است که عموم سالمندان نیازمند به استفاده از آن دارند. تجربه اتفاقاتی نظیر زمین خوردن، تنه خوردن از دیگران و تصادفات، حضوری نگران‌کننده و استرس‌آور و نگرشی منفی را در افراد سالمند به وجود آورده و منجر به طرد آنان از اجتماع شده است (عیسی‌لو و جمعه‌پور، ۱۳۹۴). بنا بر اصل عدالت اجتماعی، تمامی فضاهای یک شهر می‌بایست متناسب با نیازها و مشکلات شهروندان سالمند و حرکت پیاده آنان طراحی گردد (WHO, ۲۰۰۷: ۱۱۵).

شکل ۴: معیارهای فضای شهری سالمندگرا (مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۷ برگرفته از Burton & Mitchell, ۲۰۰۶)

۵-۸- مشکلات دوران سالمندی

۵-۸-۱- ناتوانی‌های جسمی سالمندان

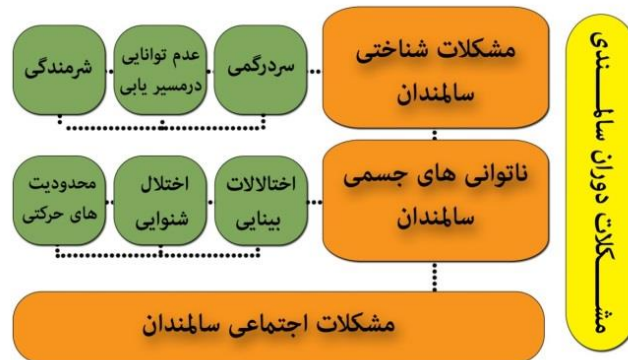
در دوران سالمندی، سیستم‌های مختلف بدن تحلیل می‌رود و درعمل، توانایی ها کاهش می‌یابد. این روند موجب افزایش ناتوانی، کاهش تصاعدی و پیش رونده در توانایی حرکتی، و عملکرد حافظه، کاهش استقلال، افزایش وابستگی سالمندان به دیگران و نیز افزایش هزینه‌های مراقبت و فشار اقتصادی بر سیستم‌های بهداشتی درمانی آنان می‌شود (وفایی و همکاران ۱۳۹۰).

۵-۸-۲- مشکلات شناختی سالمندان

مشکلات شناختی سالمندان در محیط، در ارتباط با سه موضوع کلی مطرح می‌گردند. نا آشنایی محیط، حفظ تمرکز در محیط و عدم توانایی در مسیریابی، این مشکلات، بیشتر عامل احساسات منفی در محیط شهری شامل احساس ترس و اضطراب، به خصوص در افراد مبتلا به دمانس در محل‌های رسمی، سردرگمی، شرمندگی به خصوص هنگامی که گم می‌شوند، و در نتیجه تنهایی است. (عیسی‌لو و جمعه‌پور ۱۳۹۴)

۵-۸-۳- مشکلات اجتماعی سالمندان

توجه به مشکلات اجتماعی سالمندان در شهرهای امروزی، اهمیت بالایی در طراحی شهر سالمند-محور دارد. یکی از نیازهای سالمندان، مشارکت و تبادل است که در شهرهای کلان ایران مورد توجه قرار نگرفته است. برآورده نشدن این نیاز، منجر به افسردگی، سرخوردگی و ترس در سالمندان می‌شود. (عیسی‌لو و جمعه‌پور ۱۳۹۴)

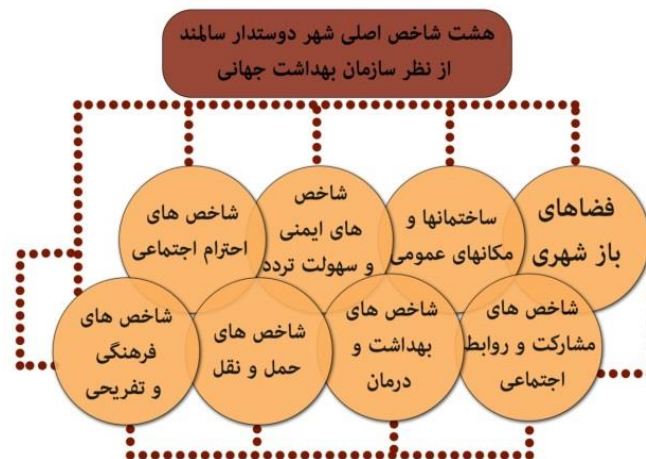

شکل ۵: مشکلات دوران سالمندی (مأخذ: نگارندگان: ۱۳۹۷)

۵-۹- راهکارهای طراحی فضاهای جمعی با هدف حضور سالمند

افراد سالمند بنا به شرایط جسمی و روحی خود نسبت به قشر جوان و میانسال، انتخاب‌های محدودتری در فعالیت‌هایشان دارند. از سوی دیگر، با افزایش سن، جهان جغرافیایی نیز منقبض شده و تحرکات، محدود می‌گردد و بالطبع مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی نیز کاهش خواهد یافت و این موضوع ممکن است بر سلامت روانی سالخوردگان تأثیر منفی داشته باشد (ضابطیان و تقوایی ۱۳۸۸). بر اساس رویکرد سازمان بهداشت جهانی، شهرهای دوستدار سالمند شامل آن دسته از فضاهای شهری هستند که توزیع خدمات عمومی در آن‌ها به گونه‌ای است که حداکثر تناسب را با نیازها و محدودیت‌های افراد سالمند دارد. مطابق این تعریف، خدمات حمل و نقل، امور اداری، شبکه‌های مخابراتی و ارتباطات رسانه‌ای، ساخت و ساز اماکن و طراحی معماری شهری، خدمات فرهنگی و بهداشتی به شکلی ارائه می‌شود که سالمندان بدون وابستگی یا با دریافت حداقل کمک از سوی دیگران بتوانند از آن‌ها بهره‌مند گردند. بعلاوه، در چنین شهرهایی، توجه به نیازهای تعریف‌شده فرد سالخورده به عنوان یک ضرورت در شاخصه‌های فرهنگی و تعاملات بین فردی نیز لحاظ خواهد شد (WHO, ۲۰۰۷).

به طور کلی، سازمان بهداشت جهانی، هشت شاخص و مؤلفه اصلی را به عنوان معیارهای جهانی شهر دوستدار سالمند در نظر می‌گیرد که برخی کشورهای توسعه یافته از آنها فراتر رفته‌اند. این شاخص‌ها عبارتند از: شاخص‌های فضاهای باز شهری، ساختمان‌ها و مکان‌های عمومی، شاخص‌های حمل و نقل، شاخص‌های ایمنی و سهولت تردد، شاخص‌های احترام اجتماعی، شاخص‌های مشارکت و روابط اجتماعی، شاخص‌های بهداشت و درمان و شاخص‌های فرهنگی و تفریحی (Ibid: ۶۹).

شکل ۶: شاخص‌های اصلی شهر دوستدار سالمند برگرفته از اصول سازمان بهداشت جهانی (مأخذ: نگارندگان: ۱۳۹۷)

تلاش برای انسان- محور کردن فضا باید برای همه طراحان در اولویت قرار گیرد؛ همان چیزی که شهرسازی و معماری ارگونومیک به دنبال آن است. این موضوع بیش از همه برای معماران و شهرسازان، یعنی کسانی که در تمدنی کمابیش شهرنشین، مسئول نظام بخشیدن به فضا هستند اهمیت دارد (ضابطیان و تقوایی، ۱۳۸۸: ۶۲).

۵-۱۰- ویژگی‌های خاص سالمندان در فضاهای شهری

با افزایش سن، وابستگی سالمندان به خانه و واحدهای همسایگی و محله‌شان افزایش می‌یابد و تغییرات فیزیکی در این محیط‌ها (به ویژه اگر بارز باشند) باعث صدمه یا از بین رفتن فضاهای اجتماعی ایجاد شده در این فضاهای فیزیکی می‌گردند (ضابطیان و تقوایی، ۱۳۸۸: ۶۳).

نتایج تحقیقاتی که روی سالمندان در واحدهای همسایگی‌شان انجام گرفت، مشخص کرد که سالمندان و به ویژه زنان سالمند در برابر ناامنی، بسیار آسیب‌پذیر هستند و اگر واحدهای همسایگی آن‌ها ناامن باشد، آن‌ها حتی در خانه‌هایشان نیز احساس ترس و ناامنی دارند و از آن‌جا که بسیاری از فعالیت‌های سالمندان به فضای واحدهای همسایگی محدود می‌شود، امنیت محیط موجب می‌شود تا با استقلال و بدون وابستگی به مشایعت دیگران بتوانند از فضا استفاده کنند (همان: ۶۴).

از دیگر ویژگی‌های خاص سالمندان، وابستگی بیشتر آن‌ها به وسایل نقلیه عمومی و پیاده‌روی است؛ از آن‌جا که سرعت کندتر، دید ضعیف‌تر و عدم تعادل، تردد آن‌ها را با مشکل روبرو می‌سازد، فضاهای شهری باید به گونه‌ای طراحی شوند تا ناتوانایی‌های آنان، مورد توجه قرار گیرد.

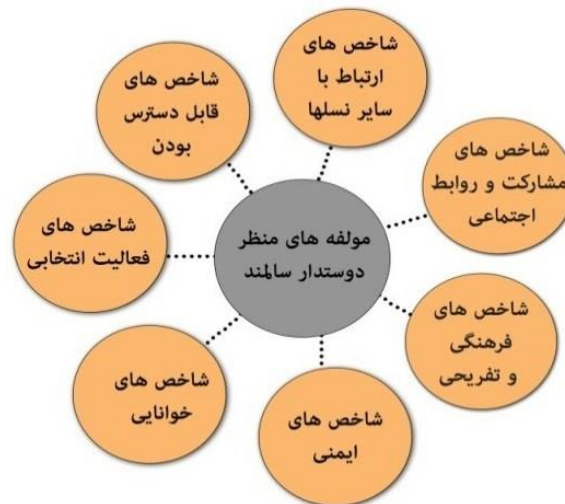
در نظرسنجی‌های صورت گرفته از سالمندان، آنان نظرات مفیدی ارائه کردند که برخی شامل موارد ذیل است:

- تدابیری برای آهسته‌تر کردن ترافیک
- تنوع ساختمان‌ها و عناصر جذاب
- تدابیری برای نبود موتور در پیاده‌روها
- پیاده‌روهای عریض‌تر
- نور بیش‌تر در شب
- تدابیری برای درک و خواندن بهتر علائم برای سالخوردگان.

۶- نتیجه‌گیری

نیازهای سالمند به طور کلی شامل نیازهای عاطفی، معیشتی، تفریحی، اجتماعی و امنیت است. سالمندانی که منزوی هستند، بیش‌تر در معرض بیماری‌های روحی و جسمی قرار می‌گیرند. در نتیجه برای بهبود شرایط روحی و جسمی سالمندان و همچنین برای بهبود روابط آن‌ها با سایر گروه‌های سنی، لازم است برنامه‌هایی تدوین و اجرا گردد. در این راستا، ایجاد منظر و محیطی سالمندگرا موجب بهبود تعاملات اجتماعی، احساس سرزندگی، شکوه و ارزش، استقلال فردی و سلامت جسمی و روحی خواهد شد. با توجه به این عوامل، مؤلفه‌هایی تعیین شده که مشخص‌کننده ماهیت منظر سالمندگرا می‌باشد و میزان موفقیت پروژه‌های منظر در رابطه با موضوع سالمند، تعاملات اجتماعی و بهبود روابط میان سالمندان و سایر گروه‌های سنی را می‌سنجد.

شکل ۷: تبیین مؤلفه‌های مشخص‌کننده ماهیت منظر سالمندگرا (مأخذ: نگارندگان: ۱۳۹۷)

مراجع

- پاکزاد، ج. (۱۳۸۴) "طراحی فضاهای شهری"، تهران: انتشارات وزارت مسکن و شهرسازی.
- جاودانی، ه. (۱۳۹۵) "طراحی باغسرای شفا بخش با رویکرد بهبود سلامت روحی سالمندان"، پایان نامه کارشناسی ارشد معماری دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت.
- رفیع زاده، ن. (۱۳۸۹) "مراکز خدماتی مراقبت روزانه، رهنمودهای طراحی معماری خانه سالمندان"، گزارش تحقیقاتی، شماره نشریه، ۳۳۸، تهران: انتشارات وزارت مسکن و شهرسازی.
- فاضلی، ص. کیایی، ع. (۱۳۹۶) "طراحی فضاهای شهری و پارک سالمندان و بررسی نقش آنها در ارتقاء سلامت روانی سالمندان"، کنفرانس پژوهش‌های معماری و شهرسازی اسلامی و تاریخی ایران، شیراز.
- ندری، ا. صفانیا، ع. امیرتاش، ع. (۱۳۹۵) "تعیین‌کننده‌های اجرای فعالیت‌های بدنی سالمندان شهرتهران"، نشریه سالمندشناسی، شماره ۱، دوره ۲.
- حاج باقری، ا. قصابی، م. (۱۳۹۳) "تاثیر یک برنامه مراقبت از سالمند بر نگرش دانشجویان پرستاری نسبت به سالمند"، نشریه سالمند، شماره ۳۴.
- فیضی، ف. (۱۳۸۹) "طراحی پارک سالمندان با رویکرد ترغیب فعالیت اشتراکی در سنن پیری «پارک ژوانگه» (میعادگاه) سندج"، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته معماری، گرایش منظر، استاد راهنما: محمدرضا بمانیان استاد مشاور: علی اکبر تقوایی.

- پور جعفر ، م . تقوایی ، ع . بمانیان ، م . صادقی ، ع . احمدی ، ف . (۱۳۸۹) "ارائه انگاره های محیطی مؤثر بر شکل گیری فضاهای عمومی مشوق سالمندی موفق با تأکید بر ترجیحات سالمندان شهر شیراز" ، مجله سالمندی ایران ، دوره ۵ ، شماره ۱.
- لینچ، کوین. (۱۳۸۸) ، تئوری شکل خوب شهر، ترجمه سیدحسین بحرینی، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- لاهیجانیان ، ا . شیعه بیگی ، ش.(۱۳۸۹) " رویکردی تحلیلی به طراحی و مدیریت پارک های شهری و رابطه آن با سلامت شهروندان " ، نشریه هویت شهر، سال ۵، شماره ۷ .
- عیسی لو ، ش . جمعه پور ، م . خاکساری ، ع . (۱۳۹۴) " نیازها و مشکلات سالمندان در فضای شهری " ، پژوهشنامه مددکاری اجتماعی ، شماره ۶ .
- ضابطیان ، ا . تقوایی ، ع . (۱۳۸۸) " شاخص های مناسب سازی فضای شهری دو ستدار سالمندان با استفاده از رویکرد مشارکتی " ، فصلنامه مسکن و محیط روستا، دوره ۲۸ ، شماره ۱۲۸ .
- وفایی ، ز . علیزاده ، م . درتاج ، ا . حق دوست ، علی اکبر (۱۳۹۰) " بررسی شیوع ناتوانی و عوامل خطر آن در سالمندان " ، نشریه سالمندی ایران ، سال ۸، شماره ۳۱.
- ترنر ، ت . (۱۳۹۰) شهرهمچون چشم انداز ، انتشارات شرکت پردازش و برنامه ریزی شهری .
- کرمونا ، م . تیزدل، ا . (۱۳۹۰) خوانش مفاهیم طراحی شهری ، انتشارات آذرخش
- برگر ، پ . لوکمان ، ت . (۱۳۸۷) ساخت اجتماعی واقعیت ، ترجمه فریبرز مجیدی ، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی
- گیدنز ، ا . (۱۳۷۶) جامعه شناسی ، نشر نی
- استوانت، مارتا، ۱۹۹۸، روانشناسی سالمندی، تهران: سازمان بهداشت.
- Tibalds, Francis. (۲۰۰۴). Making people friendly towns:improving the public environment in towns and cities. (mohammad ahmadinezhad, Trans.). Esfahan: Khak Publication
- World Health Organization. (۲۰۰۷). Global Age-Friendly Cities: a guide
- Karin kragssig peschardt , Health promoting pocket parks in a landscape Architectural perspective , University of Copenhagen